

καὶ ἄρωμάτων, καὶ πορευθέντες κατέβηκαν τὴν κάλπην ἐν τινὶ τῶν δωματίων τοῦ τάφου τοῦ Αὐγούστου.

Τούτων γενομένων ὁ ἐπὶ τῆς τελετῆς λαβὼν κλάδον δάφνης καὶ στρέψας αὐτὸν τρεῖς περὶ τοὺς παρόντας ἐρράντισεν αὐτοὺς διὰ τοῦ ἁγιάσματος καὶ εἶπεν ἀπολύων αὐτούς: — Ἀπέλθετε.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

Αἱ χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς Ἑλλάδος ἐκδιδόμεναί ποτε ἄπασαι ὁμοῦ θὰ ἦσαν ἔργον χρησιμώτατον καὶ διασφαρὺν ἐν πολλοῖς τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τῶν μέσων αἰώνων· ἀλλ' εἶνε ἅμα καὶ δυσχερές, διότι ὑπὸ μὲν ξένων λογίων, ἅς το εἶπω καθαρά, δὲν δύναται νὰ τελεσθῇ, παρ' ἡμῖν δὲ δυστυχῶς ἔργα τοιαῦτα κόπου πολλοῦ καὶ δαπάνης οὐ μικρᾶς, καὶ ἂν ποτε ἐπιχειρηθῶσιν ὑπὸ τινος τῶν ἐπαϊόντων, μένουσι κατ' ἀνάγκην ἀτελεῖ διὰ τὰς περὶ τὴν δημοσίευσιν δυσχερείας. Εὐκταῖον δὲ ὅτι ἤτο ἀνετίθετο τοῦτο τὸ ἔργον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἢ τοῦ πανεπιστημίου εἰς τὸν κατάλληλον ἀντὶ περιττῶν ἢ ἀναξίων λόγου διαγωνισμάτων.

Ὡς δ' ἀπλῆ τις συμβολὴ εἰς μέλλουσαν τοιαύτην ἐργασίαν θεωρηθῇτω καὶ ἡ παρούσα σημείωσις περὶ δύο ἐπιγραφῶν ὑπερκειμένων τῆς πρὸς δυσμὰς μεσαιῆς θύρας τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίας τῶν Ἀγίων Θεοδώρων.

Ἡ ἑτέρα τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ λίθου μικροῦ καὶ ἀκκνονίστου, μελαντέρου τὴν χροάν, γράμμασι μεγάλοις καὶ ἀναγινώσκεται εὐχερῶς ὡς ἑξῆς:

†
+ M SEPTEM
BRIΩ IN Γ' Ε
ΤΟΥΣ ΣΦΝΗ'

ἦτοι· «μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος Γ' ἔτους ΣΦΝΗ'» συμπίπτει δὲ τὸ 6558 ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου μετὰ τοῦ 1050 μ. Χ.¹ Δηλοῖ δὲ πιθανῶς ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη τὸν χρόνον τῆς πρώτης κτίσεως τῆς ἐκκλησίας· ἐσφαλμένως δ' ὁ Γερμανὸς Hori,² συνδέων ταύτην μετὰ τῆς δευτέρας ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς ἀμέσως κατωτέρω, λέγει, ὅτι ἀνεκτίσθη ἡ ἐκκλησία τῷ 1049. Ὁ δὲ Γ. Κωνσταντινίδης³, ἐκλαβὼν τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου βυζαντιανὴν χρονολογίαν

1 Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Πιττάκη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι: ὁπ' ἀρ. 2448.

2 Ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ τῶν Ersch καὶ Gruber, τμήμ. Α' τόμ. 85, σ. 115.

3 Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν βραβευθεῖσα ἐν τῷ ἱστορικῷ διαγωνίσματι τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Ἀθήνησι. 1876. σ. 295.

ἀντί σωτηρίου ἔτους καὶ παρεννοήσας τὸν πρῶτον ἀριθμὸν, ἔγραψεν ὅτι ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἀνεκαινίσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας, τῷ 1558.

Ἡ δὲ δευτέρα τῶν σωζομένων ἐπιγραφῶν, γεγραμμένη μὲν διὰ μεγάλων γραμμάτων, ἔχουσα δὲ πνεύματα καὶ τόνους, εἶνε κατατετρημένη εἰς τοιαῦτα τεμάχια ἐντετοιχισμένα καὶ ταῦτα κατὰ τὸ ὑπέρθυρον τῆς ἐκκλησίας, ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Πιττάκη.¹ Ἔχει δὲ παρ' αὐτῷ οὕτως·

† ἀνα]στὰς οὗ[ν τὸ] ἱερά[τ]ιον πρὶν πάλαι . . . ὡς πλῆθυν καθαρὸν λίαν
 ος [ἐκ]λογῆς ὁ καλὸς] ἀνήγειρε Νικόλαος [Κ]αθαροκανδιδάτος
 δεκ]άτην παιδῆθεν με . . . ὅς εὔρε σε πρὸς [αὐτ]ὴν καὶ πρόμαχον πολλῶν κινδύνων
 νω τυχεῖν κλήρου. λ[θε]ὸν καὶ προσεύρετο τὴν ἄφρσιν τῶν ἐσφαλμένων.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὡς ἐξεδόθη, εἶνε κακῶς ἀνεγνωσμένη, ἔτι δὲ χειρόν συμπληρωμένη. Τὸ κυριώτατον δὲ λάθος εἶνε ἡ παραγνώρισις τῆς ὀρθῆς θέσεως τῶν τριῶν τεμαχίων, ὅθεν προῆλθε σύγχυσις δεινὴ. Καταδείκνυται δ' ἐντεῦθεν, ὅτι, ὅτε ὁ Πιττάκης ἀντέγραφε τὴν ἐπιγραφὴν, τὰ τρία τεμάχια ἔκειντο ὡς καὶ νῦν, διότι ἀνεγνώσθησαν ὑπ' αὐτοῦ καθ' ἣν ἀκολουθίαν ἔχουσι καὶ σήμερον. Ἀλλὰ μικρὰ προσοχὴ διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ ταχθῶσιν ἄλλως, τοῦ μὲν πρώτου τιθεμένου δευτέρου, τοῦ δὲ δευτέρου λαμβάνοντος τὴν πρώτην θέσιν καὶ τοῦ τρίτου μένοντος κατὰ χώραν. Ἡ δὲ ὀρθὴ αὕτη τάξις διευκολύνει καὶ τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἔχδωσιν τῶν γεγραμμένων. Εἰς τέσσαρα μέρη εὐρίσκομεν κάτω στιγμὰς χωριζούσας λέξεις. Εἶνε δὲ τοῦτο σύνηθες ἐν βυζαντιακαῖς ἐπιγραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν κώδιξι, σημεῖον ὅτι τὰ καταλογάδην γεγραμμένα δὲν εἶνε πεζὸς λόγος, ἀλλὰ στίχοι. Καὶ τῷ ὄντι διὰ κακῶν χωλιάμβων εἶνε γεγραμμένη καὶ αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ οὐς εὐκόλως δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν. Κατὰ ταῦτα δὲ, συμπληρουμένων τῶν ἀποκεκομμένων γραμμάτων, ἔνθα τοῦτο δυνατόν, καὶ χωριζομένων τῶν στίχων, ἡ ἐπιγραφὴ ἀναγνωστέα ὡς ἔπεται·

† Τὸν πρὶν παλαι[ὸν ὄν]τα σου ναὸν, μάρτ[υς],
 ον καὶ πῆλινον καὶ σκθρὸν λίαν
 ἀνήγειρε Νικόλαος σ]ὸς οἰκέτης
 ὁ Καλο[μαλᾶς σπ]αθοροκανδιδάτος
 ὅς εὔρεν σε προστάτην παιδῶθεν μέγ[αν]
 ὄν καὶ πρόμαχον πολλῶν κινδύνων
 ὄν καὶ πρέσβευε τοῦ [ἄ]νω τυχεῖν κλήρου
 λ[αβόντα τ]ὴν ἄφρσιν τῶν ἐσφαλμένων.

Ἄν ἡ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ συμπλήρωσις παλαιὸν εἶνε ὀρθή, ἡ λέξις ἔχει

¹ Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ὑπ' ἀρ. 2447.

ἦν καὶ σήμερον ἔννοϊαν (καλῆός). Εἰς τὸ ἐν τῷ 3 στίχῳ ἀνήγειρε προσθε-
τέον τὸ γ' ἵν' ἀποτελεσθῇ θέσει μακρὰ ἢ τελευταία συλλαβή. Τὸ ἐν τῷ 5
στίχῳ εὔρεν ἐγρήκη οὕτως ὑπὸ τοῦ λιθοξόου ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ εὔρεν. Το δ' ἀπο-
κεκομμένον ἐν τῷ 4 στίχῳ ἐπώνυμον τοῦ σπαθαροκωνδιδάτου Νικολάου συνε-
πλήρωσα εἰς Καλομαλᾶς διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Porf. (ἐνθ' ἀν.) λέγει ὅτι «τὴν
ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ἀνήγειρε κατὰ τινα σωζομένην ἐπιγραφὴν
ὁ σπαθαροκωνδιδάτος Νικόλαος Καλομαλᾶς.» Φαίνεται λοιπὸν ὅτι καθ' ὃν
χρόνον ὁ μακαρίτης ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας εἶχεν ἴδει τὴν ἐπιγραφὴν ἐσώζετο τοῦ
ὀνόματος καὶ τι πλεον, νῦν ἀποκεκομμένον ἢ κρυπτόμενον ὑπὸ τῶν βεστώματι
δι' ὧν εἶνε συγκεκολλημένα τὰ τεμάχια.

Τὸ δὲ κυριώτατον ὅπερ διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ὅτι ὁ ναὸς δὲν
ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, ἀλλ' ἐνὸς μόνου Θεοδώρου, διότι
ἓνα μάρτυρα ἐπικαλεῖται ὁ ἀνακτιζων. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἀνεγείρων τὸν ναὸν ἦτο
στρατιωτικὸς, δικαιούμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἐπ' ὀνόματι Θεοδώρου τοῦ Στρα-
τηλάτου ἐτιμᾶτο ἡ ἐκκλησία. Ὅτι δὲ καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ ἐκ-
κλησία ἦτο γνωστὴ ὡς Ἀγιος Θεόδωρος, ἐνικῶς φαίνεται ἐκ τοῦ Σπών.¹

Ὁ δὲ Καλομαλᾶς δὲν μοι εἶνε ἄλλοθεν γνωστὸς, οὐδὲ δύναμαι νὰ προσθέ-
σω τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐζήσεν.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶχε μελετήσει ἐπισταμένως ὁ ποτὲ πρεσβευτὴς
τῆς Ἀγγλίας Wyse, ὅστις εἶχεν ἀγαπητικώτατα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην.
Ἀλλ' ἀγνοῶ ἂν ἔγραψέ ποτε περὶ αὐτῆς μὴ δυνάμεις νὰ ἴδω τὸ συγγραμμὰ
τοῦ Impressions of Greece, ἐκδοθὲν τῷ 1871 μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἡ ἐκκλησία κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο πολλῶ ὑψηλοτέρα ἢ
ὅ τι νῦν, τὸ δὲ σημερινὸν ἔδαφος αὐτῆς κεῖται ἐν καὶ ἡμῖν μέτρον ὑπὲρ τὸ
παλαιόν, ὡς μοι εἶπεν ὁ ἐν τοῖς ἐπιτρόποις τῆς ἐκκλησίας ἀξιότιμος κ. Δ. Κο-
νομάς, παρκαστὰς πρὸ ἐτῶν πολλῶν εἰς γενομένην ἀνασκαφὴν, καθ' ἣν εἶχον
εὔρεθῇ καὶ τμήματα στηλῶν ἐκ τῶν παρκαστάδων τῆς θύρας φέροντα ἀνά-
γλυφα, ἅτινα εἶχον παρκαδοθῇ εἰς τὸν τότε ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων Πιττά-
κην. Εἶχε δὲ βλαδῆ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τῆς ἐπανάστασεως, κατὰ τὰ λεγόμενα,
καὶ τότε δύο βόμβαι πεσοῦσαι ἐπ' αὐτὴν εἶχον σαλεύσει καὶ τὸ ὑπέρθυρον
καὶ καταρρίψει τὴν ἐπιγραφὴν, περὶ ἧς ἐφρόντισαν ἔπειτα οἱ περίοικοι, νὰ
τεθῇ ὅπου καὶ νῦν. Τότε δὲ ἴσως τῆς θραυσθείσης ἐπιγραφῆς τὰ τεμάχια ἐτέ-
θησαν κακῶς, ὡς ἔχρουσι νῦν. Εἶχε δὲ καὶ εἰς ἀχυρῶνα μεταβληθῇ ἡ ἐκκλη-
σία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐπανάστασεως, εὐρυθείσης τῆς θύρας ἵνα
εἰσέρχωνται εὐχερῶς τὰ ὑποζύγια κτήνη.

Ἄν δὲ ἡ ἐκκλησία ἦτο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας αὐτοτελὴς ἢ ἀνῆκεν εἰς
παρακειμένην ὁμώνυμον μονήν, ἀγνοῶ. Βέβαιον δ' εἶνε ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Ἀθή-
ναις μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου, ὡς μαρτυροῦμεν ἐξ ἐπιστολῆς τινος
τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' πρὸς Βερνάρδον, τὸν πρῶτον Λατίνον ἀρχιεπίσκο-

1 Ἐπ. Mommsen, Athenae Christianae, c. 152.

πὸν Ἀθηνῶν, γραφείσης τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1208 ¹. Ὁ δὲ μοναχὸς ταύτης τῆς μονῆς ὠνομάζετο, ὡς συνήθες παρὰ Βυζαντινοῖς, Ἀγιοθεοδωρίτης ². Ἄρα κατὰ πιθανώτατον λόγον ἐκ ταύτης τῆς μονῆς εἶχε ληφθῇ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Νικόλαος ὁ ἐπονομαζόμενος Ἀγιοθεοδωρίτης, ὅστις τῷ 1166 πατριάρχου ὄντος τοῦ Λουκᾶ Χρυτοβέργη μετέσχε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τῆς ἀπαγορευσάσης τοὺς γάμους μεταξὺ συγγενῶν ἐβδόμου βαθμοῦ ³.

Τὴν βραχεῖαν ταύτην σημείωσιν προῦκάλεσεν ἡ ἀνάγκη τῆς διορθώσεως τῶν ἐσφαλμένων.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΟΥ ΑΕΡΟΣ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ λήξαντος ἔτους ἐτελέσθησαν καὶ ἐν Παριείοις καὶ ἐν Γενεύῃ πειράματα μεγίστης σπουδαιότητος ὑπὸ ἑποψιν καθαρῶς ἐπιστημονικῇν. Ὁ Caillottet ἐν τῇ Ecole Normale τῶν Παρισίων καθὼς καὶ ὁ Pictet ἐν Γενεύῃ κατώρθωσαν συγχρόνως διὰ διαφόρων συσκευῶν νὰ ρευστοποιήσωσι πάντα τὰ ἄχρι τοῦδε μὴ ρευστοποιηθέντα αέρια, οἷον τὸ ὀξυγόνον, τὸ ὑδρογόνον, τὸ ἄζωτον κ.τ.λ. καὶ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸν τὸν ἀτμοσφαιρικὸν αἶρα ὅστις, ὡς γνωστὸν, εἶναι μίγμα ἰδίως δύο αέριων ὀξυγόνου καὶ ἄζωτου.

Πάντα τὰ σώματα, ἅτινα εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν ἔχουσιν αἶριον μορφήν, ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Φυσικῶν ὡς αἶριοι λίαν ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναζέσεως ἥτοι ὡς λίαν ὑπερθερμανθέντες. Ἡ θεωρία αὕτη ἐπεκυροῦτο ἐκάστοτε διὰ τῆς ρευστοποιήσεως διαφόρων αέριων, ἐν τούτοις τινὰ τῶν αέριων, ἀνθίστατο εἰς τὴν ρευστοποίησιν καὶ ἐκλήθησαν διὰ τοῦτο ἑρμωνα. Τὰ πρὸς ρευστοποίησιν μέσα εἰσὶν ἅφ' ἑνὸς μὲν ἡ ψύξις ἅφ' ἑτέρου δὲ ἡ συμπίεσις πολλάκις δὲ συνχυρότερα. Ὁ Faraday ἐρρευστοποίησε πλεῖστα τῶν αέριων ὑποβάλλων αὐτὰ ὑπὸ θλίψιν 40 μέχρι 50 ἀτμοσφαιρῶν καὶ ἀποψύχων συνάμα αὐτὰ διὰ ψυχτικῶν μιγμάτων. Ὁ Thilorier ὡσαύτως κατώρθωσε νὰ ρευστοποιήσῃ καὶ στερεοποιήσῃ τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, αἶριον παραγόμενον ἐκ τῆς τελείας τῶν ἀνθράκων καύσεως ἐν περιστείᾳ ὀξυγόνου καὶ τὸ ὅποιον ἐνυπάρχει ὡσκόπως, εἰς πολλὰ ἀφρώδη ποτά, οἷον εἰς τὸν Καμπανίτην οἶνον. Ἡ ρευστοποίησις ἀπῆται ἰσχυρὰν πίεσιν 50 ἀτμοσφαιρῶν, ἐξ ἧς

¹ Ἐπ. Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne τὸν 213 τόμον, σελ. 1561.

² Ἐπ. Παρνασσῶ Α' 499 ἔνθα ἐσημείωσα καὶ ἄλλα ὀνόματα ἀνάλογα Ἀγιοηλίτης, Νεζμονίτης, Παντοκρατορίτης, Ἀγιοπαντίτης, Στουδίτης κτλ.

³ Lequien, Oriens christianus II, 173.